

PŁACZ (874) *sb m*

a jasne (w tym 3 r. błędne znakowanie).

sg *N* płacz (203). ◇ *G* płaczu (148). ◇ *D* płaczu (13), płaczowi (2) *RejZwierc*, *KołąkCath*. ◇ *A* płacz (149). ◇ *I* płaczem (311); -em (29), -(e)m (282). ◇ *L* płaczu (38). ◇ *pl N* płacze (4). ◇ *G* płacz(o)w (1). ◇ *A* płacze (3). ◇ *V* płacze (2).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XIX w.*

Wylewanie łez, łkanie, szloch, zawodzenie, lament; łzy; niekiedy też: smutek, rozpacz, żal; fletus *Vulg*, *Mącz*, *PolAnt*, *Modrz*, *Calag*, *Calep*, *Cn*; *lac(h)rymae* (a. *lachrimae*) *MiechGlab*, *HistAl*, *Vulg*, *Mącz*, *Calag*; *planctus Mymer*¹, *Vulg*, *Mącz*, *Calag*, *Calep*; *ploratus HistAl*, *Vulg*, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *lac(h)rymatio Vulg*, *Mącz*, *Calep*, *Cn*; *luctus Vulg*, *Mącz*, *PolAnt*, *Modrz*; *gemitus HistAl*, *Vulg*, *Modrz*; *lamentatio Vulg*, *Calep*; *collachrymatio*, *lessus Calep*, *Cn*; *lamentum*, *vagitus Mącz*, *Calep*; *lachrymula Mącz*; *vociferatio PolAnt*; *comploratio*, *comploratus*, *eiulatio*, *eiulatus*, *plangor*, *ulula Cn* [w tym: czy] (173): *G sb i pron* (86), *pron poss* (62), *ai poss* (25)] (874) : *OpecŻyw* 15v, 18, 22v, 29v, 67v (12); *OpecŻywSandR nlb* 5; *Mymer*¹ 35v; *HistJóz* D4v; *FalZioł* I 64a, V 41a; *GlabGad* B5v; *WróbŻołt* 37/10; *RejPs* 46, 100v, 171; gdys moy płacz wflýła Tedys tu wnet przybieżała *RejJóz* F8v; *MurzHist* R2; *LubPs* L, Sv, T3v, X3v; *RejWiz* 18v, 130v; *Pánie/* przed tobą wflselka żadość moiá: y płáč moy niebył tobie skryty. *Leop Ps* 37/10, *Ps* 38/13, *2.Cor* 7/7; *RejFig* Cc; *RejZwierc* 41v; *BibRadz* I 21a *marg*, *Num* 11/18, *Iudic* 2/18, *Ps* 6/7, 116/8, *Ier* 3/21, I 406a; *Krol Węgierski* [...] od płaczu y mowić nie mogli/ częścią dla rozłtania s Cefárzem/ częścią iż fie iuz s swoią corą krolewną rozłtawał *BielKron* 414v, 9, 20v, 21, 51, 71 (13); *Mącz* 130a, 306b, 473b; *OrzQuin* Z2; *Prot* D; *SienLek* 63; *LeovPrzep* Fv; *Swietno* bywało pirwey/ teraz niewiem czemu/ czerń fie zágeściłá/ dobrzeby áby y thá czerń žalobna másć/ znak płaczu zginęłá *GórnDworz* L7, H3 [2 r.], K5v, N6v, Aa3; *HistRzym* 27, 124; *RejPos* 163, 219v, 220, 222, 302v, 310v; *RejZwierc* 27, [193], 245v; *WujJudConf* 191; *BudBib* Is 15/3, *Ier* 16/7; *BiałKaz* D2v, D3 [3 r.]; *Calag* 331a; *Rácze* lye mnie vžálic y dziś/ wieczny pánie/ Bo w tych fráfunkach moich ledwie že mię złtanie. *Wzrokiem* strácił od płaczu *KochPs* 42, 32, 56, 152; *łzátan* [...] mátkę płaczem zábić y drugą síoltřę osierocić mjšli. *SkarŻyw* [197], 15, 51, 196, [237], 252 (11); *KochTr* 4, 10, 18; *CzechEp* 194; *Smierć zá* człowiekiem ná wflzelki čás chodzi/ Niech zdrowie/ niech nas mlodość nieuwodzi Bo áni wzwiemy/ kiedy wsiádác każą: A tám ani płáč/ áni dáry ważą. *KochFr* 14, 125; *KlonŻal* A2v, B, Cv; *ReszPrz* 98; *WisznTr* 9; *BielSen* 13; *KochPieś* 19, 30, 39; *KochTarn* 75; *ArtKanc* D10v, O4v, Q3v, R20; *GórnRozm* F; *ZawJeft* 41; *Apploro – Pomagam* płaczu. *Calep* 84a; *Lamentum – Płacz z riczenim*. *Calep* 579b, 214a, 423b, 576b, 814b; *GrochKal* 7; *Tuby* fie vczyć iáko fie gniewiáią *Mężni/* iż przedsię litość ná płáč máią. *GórnTroas* 50, 11, 13 [2 r.], 14, 21 (13); *GrabowSet* B4v, E3, G3, G3v, M2v (8); *Iełcze* łobie tym płaczem żalu przydáiecie *WyprPl* Cv; *LatHar* +++1v, 125, 154, 264, 362, 679, 724 *marg*; *KołąkCath* A3, B2; *RybGęśli* C4, D2; *WujNT* 479, *2.Cor* 7/7; *WitosłLut* A4v; *KmitaSpit* B2v; *SkarKaz* 5b [3 r.], 6a, 381b; *Dziś* fie oczy płaczem mieniá/ *Do* tańcá fie nogi leniá. *CzahTr* H3v; *GosłCast* 64; *PaxLiz* B2; *Ani* fwey frogiey twarzy płáč mu zmienić może/ *Prośbá/* miłość/ y fráfunk też nic nie pomoże. *PudłDydo* Bv; *SzarzRyt* D2v.

placz kogo [= *po kim*] (3): Y polożę ią [łysinę] iákoby płacz á żałobę iedynáczká *Leop Am* 8/10; *BibRadz Gen* 27/41; Pátrzał káznodzieiá ítarego zakonu ná to/ że długi płacz vmártych. zabobon to był pogáńlky *BiałKaz* D3.

placz na kogo (4): wżytkim kráinam Niemieckim nic dobrego nieprzyniefie/ gdy poŝtronny nieprzyaciél do nich wciágnie/ kthorzy folgowác żadnemu nieumieią/ płacz wieczny ná íię zoŝtáwiá od poŝpolitego ludu *BielKron* 226; *OrzQuin* C; Chcecieli tedy ołáfkáwi Pánowie y przy dobrej fławie Krolá Páná wáłzego zoŝtáwić/ y płaczu nań fług iego niezoŝtáwiác *BiałKaz* M3. Cf *placz na kogo od kogo o co*.

placz od kogo (3): Pytałgo [*Solona*] ieden chciałliby theż, aby gdy vmrze przy ie^{go} pogrzebie płakano, rzekł, o tom íię zwielką praczą od wiele lat praczował abich przy fwey ímierci żałóci á płaczu dofić miał od przyjaciól. *BielŻyw* 6; *BielKron* 226. Cf *placz na kogo od kogo o co*.

placz na kogo od kogo o co (1): gdy nań [*na księcia Rugińskiego Władysława*] był wítáwiczny płacz od poŝpolitego człowieká ták o podwody iáko o inne łupieftwá/ Biŝkup Krákowŝki Gedeon niechciał thego ćierpieć *BielKron* 355v.

placz nad kim, nad czym (10): *OpecŻyw* 156; *Leop Act* 8/2; Y zemrą wielcy y máli w íiemí tey/ nie będą pogrzebieni á żadne^{go} płaczu nád nimi nie będzie *BibRadz Ier* 16/6; płacz á nárzekánie nád tym vpáđłym miáftem kocháńkow á wychowáńcow iego *RejAp* 151v; *BudNT Matth* 2/18, 2.*Cor* 7/6; *SkarŻyw* [197], 528; *LatHar* 444. Cf »w płacz«.

W połączeniach szeregowych (68): *OpecŻyw* 3, 89; *SeklKat* R4; Ny plać/ ny Izy/ ny ftekanie Niedba fropa ímierć nić nanie. *RejKup* g2v; *HistAl* F4; *MurzNT Matth* 2/18; [*Pan Bóg by się ubłagać raczył*] gdyby sprawiedliwość była, a płacz a skwierk a zlorzeczenie aby przestało. *Diar* 92, 33; *BielKom* D8v; *KrowObr* B3v, 240v; *RejWiz* 167v; *Leop Ez* 2 arg, 2/10, 3.*Mach* 4/4, *Apoc* 18/8; Co by tu zá płacz twoy w ten czás był? co zá íkárzá? co zá nárzekánie? *OrzList* ev; *BibRadz Esth* 4/3; Potym Skánderebeg wśzedł do Kroiey gdzie go z rádością czekáli/ były ták rozmaíte weŝela/ płacze/ obłápiánia/ dziekównia/ dárowánia/ z tey ítáley obrony *BielKron* 251, 96; *Mqcz* 183b, 199b, 302d, 306a, 455b; *RejAp* 149v, 174v, 176 [2 r.], 191, 194; *RejPos* 7, 24, 25v, 71v, 222v (8); *GrzegŚm* 61; *RejZwierc* 255, 255v; *WujJud* A4v; ná wśzelkim mieyfcu gdzie rofkazanie y wyrok krolewŝki przyŝedł/ była wielka żałóć miedzy Iudy/ poŝ płacz y nárzekánie *BudBib Esth* 4/3; *BudNT Matth* 2/18; *KochPs* 17, 151; *SkarŻyw* 263, 309; *KochTr* 3; *StryjKron* 411; *CzechEp* 23; Doŝyć y przez ten wiek záżyłám trudnoŝci/ Fráfunkow/ boleŝci/ płaczu y żałóci. *WisznTr* 31, 7; *BielSen* 10; *ArtKanc* K6; *ZawJeft* 8, 40; *GórnTroas* 57; W płaczu y w poćie/ y nieznoŝney trwodze (Rzekł) będzieŝ miał chleb/ ku pokármu twemu. *GrabowSet* Gv, B3v, I3, S; *OrzJan* 22; *LatHar* 598; *SkarKaz* 120b; *GosłCast* 13; *KlonWor* 30.

W przeciwstawieniach: »płacz ... wesele (12), radość (8), śmiech (4), rozkosz (3), kochanie (2), pociecha (2), żarty (2), dzień radosny, gody, pieŝń, rozradowanie, sprawiedliwość, ŝpiewanie« (35): *OpecŻyw* 16 [2 r.], 110, 174, 179; *PatKaz III* 113v; *BielŻyw* 53; *RejPs* 63v; *RejKup* i3v; *LubPs* H; Śmiech z żałócią zmieŝlan będzie: á ná oŝtátek po rádoŝci/ bywa płacz. *Leop Prov* 14/13; Abowiem to mowi Pan: Nie wchodź/ do domu kędy gody/ áni chodź ná płacz *Leop Ier* 16/5, *Tob* 3/22, *Ps* 29/6, 12; *BibRadz Eccle* 7/3, 5; *Ieft* [...] Czás płaczu/ śmiechu/ nárzekániu/ íkakániu [*Vulg Eccle*

3/4] *BielKron* 79v, 80v, 255v; Coż dąley ten ApoŃtoł Ńwiyety po thym płóczu Ńwoim o pociefze Ńwoiey powiada? *RejAp* 52, 147; *BudBib Esth* 9/22, 1.*Esdr* 3/13; *KochPs* 190, 191; *SkarŻyw* 22, 243, 583 *marg*; gdy ták Chriřtus w napierwřzey náuce Ńwey [...] powiedźieć raczył krotkimi Ńłowy wřzytek Ńywot prawdziwych vczniow Ńwych [...] opifuiąc: ktory nie w bogáctwie/ ále w vbořtwie: nie w wefelu/ ále w płóczu nie w wrzáfkiwoŃci/ ále w cichoŃci *CzechEp* 20; *KochFr* 72; Dzbanie poléwany/ Bądź płócz/ bądź żarty/ bądź gorące woyny/ Bądź miłóŃ nieŃŃesz [...] Przymkni Ńye do nas *KochPieř* 4; *KochSob* 67; *RybGęřli* C4; *PowodPr* 65.

W porównaniach (7):

~ *Jako comparatum* (5): Szczeńcie poddano ieřt zawiřci, bo iaka ieřth Ńzczeńliwych radořć, takowy zawiřtnych płócz. *BielŻyw* 53; był ná onym mieřcu płócz ták wielki [*ploratus tam maximus*]/ iź iáko grom był Ńlyřzan. *HistAl* N3; *BielKron* 255v; *KochFr* 72; Dáley žal niedopusřcił/ y płócz znákomity Który iéy z oczu płynął/ iáko déřcz obfity. *KochPam* 82.

Jako comparandum (2): *Leop Am* 8/10; Acź mé pieřni płócz bez máłá. *KochSob* 67. ~

W charakterystycznych połączeniach: płacz apostolski (*Apostołow* (3), *bestyj*, *białychgłow*, *bliźniego* (5), *Bogarodzice*, *dzieci*, *dziewice* (*panny*) *Maryje* (7), *Judski*, *kochankow*, *matki* (*matuchny*) (2), *niewiasty* (*niewiast*) (3), *ojca*, *owieczek*, *pań Hierozolimskich i Galilejskich*, *pospolstwa*, *sierot*, *Ńługi* (*Ńług*) (3), *starych i młodych*, *strapionego*, *syna* (*synaczka*, *synow*) (*Izraelskich*) (5), *Thelegoński*, *Trojej*, *ubogich* (*ubogiego*) (2), *wdowy* (*wdowi*) (2), *wiernych*, *więźniow*, *wychowancow*, *zawistnych*; *płacz cudzy*, *długi*, *dořć niemały*, *godny*, *jednostajny*, *krzykły*, *mierny*, *naboźny*, *nieobaczny*, *nocny*, *nowy* (2), *przywoity*, *rozgłóřzony*, *řmieszny*, *zmyřłony*, *znakomity*, *zwykły* (2); *płacz jedynaczka* [= *po jedynaczku*], *niemocy i řmierci*, *umarłych* [= *po umarłych*]; *płacz od człowieka*, *od ludu*; *czas płaczu*, *dar*, *dąb*, *długořć*, *kres*, *przyczyna* (4), *skutek*, *řwiadek*, *znak* (2); *godny płaczu* (4); *czeřć z płaczem*; *płacz bierze moc*, *dochodzi* [*czego*], *frasuje*, *nie ginie*, *mnoży Ńię* (3), *odprawia* [*co*], *płocz*, *z oczu płynie*, *pobudza do płaczu*, *pomaga* (3), *przełamuje*, *przenika*, *przeřladuje* [*co*], *przychodzi do uszu pańskich*, *przypada* (*przychodzi*) [*komu*, *na kogo*] (5), *przyrzuca Ńię*, *rozlega Ńię*, *staje Ńię* (*stał Ńię*, *powstawa*) (4), *suszy* [*co*], *udaje Ńię* [*komu*], *urasta* [*z czego*], *waży* [*u kogo*], *wszczął Ńię*, *wylewa Ńię*, *wydziera*, *wypryska*, *zmienia* [*co*]; *nie dbać płaczu*, *namieszać*, *nasłuchawać Ńię*, *stazec Ńię* (4), *taić*, *zaniechać*, *zażyć*, *żałować* (*być* [*komu*] *żał*) (2); *dla płaczu wychodzić*, *udać Ńię do płaczu*, *wzywać*; *od płaczu* (*nie*) *moc* (*prze*)*mowić* (4), *omdleć*, *ustać*, *więdnąć*, *wybawić*, *wyrwać*, *wywieřć*; *z płaczu mnożyć Ńię*, *odpocząć*, *pożytek czynić*, *przychodzić* (2), *wyrwać*, *znać* [*co*]; *pomagać płaczu* (2), *kres zamierzać*, *poruszyć* (*się*) *ku płaczu* (2), *postanowić*, *zmiękczyć* (*być zmiękczony*) (2); *płacz dać* [*komu*], *ganić* (2), *mnożyć* [*w kim*], *nagrodzić* [*komu*] (3), *nieřć na sobie*, *objawiać*, *osuszyć*, *podřąpić*, *przedłůżać*, *przyjác*, *przynieřć*, *przypuřcić przed oblicznořć pańską*, *rodzić*, *rozkwilić*, *skończyć*, (*u*)*czynić* ([*komu*]) (5), (*u*)*řłyszec* (*řłyszać*, *jest řłyszany*) (18), *widzieć* (4), *wrocić* [*komu*], *wzruszyć*, *zadawać*, *znać*, *zostawić*; *czynić* [*co*] *na płacz*, *patrzać* (*patrzeć*, *patrzyć*) (3), *zostać*, *zřtěpować*; *starać Ńię o płacz*; *nie czuć*, *nie moc mowić prze płacz*; *upařć* (*wpařć*) *w płacz* (2), *wrocić Ńię*, *wzdąć* [*kogo*]; *płaczem dawać znak*, *kielźnać*, *mienić Ńię*, *napełnić*, *ożywić* (*wrocić k Ńywotu*) (2), *pol(ew)ać* (4), *prosić*, *żału przydawać*, *straszyć*, *trapić* (*się*), *uczcić*, *udręczyć*, *umniejszać Ńię*, *utrudzony* (3), *wydziewiać*, *zabit*, *zjęty*; *powiedzieć*, *nie zwać* [*czego*] *przed płaczem*; *w płaczu mienić Ńię*, *spracować* (*upracować*) *się* (2), *trwać*, *ucierpieć*.

Przysłowia: BierEz G4v; KochPs 137; Płacz ielt iákaś poćiechá v zámęczonego/ Lzami lie ferce tuli w vtrapieniu iego. WisznTr 10.

Przełámuie płáč ludzki wyfokie obłoki *PaprPan* B.

Frazy: »puścił się płacz« (1): gdy raz [...] v tegołz wielkiego ołtárza Pánny Máryey/ naboźnie fię modlił: puścił mu fię táki płáč/ y ták goráco ferce iego rozpalone/ miłością fię Bożą z ítáło: ísz dla Pána Bogá wśzytko wnetże opuścić chciał *SkarŻyw* 570.

»płacz [czyj] ruszy [kogo]; płaczem ruszyć [czego]« [szyk zmienny] (5;1): *RejJóz* F4v; *RejKup* Ee; Co Bóg przeýzrzá/ to fyie iuz nigdy nie odmieni/ By kto dobrze íwym płáčem rużył y kámieni *KochTarn* 75; *Calep* 503b; *GórnTroas* 51; Niech cię žal nász/ Pánie/ niech cię nász płáč ruży *GrabowSet* Dv.

»płacz ustaje« (5): A gdy iá táko námawiał/ Płáč iey znienaglá wftawał *BierEz* Q4v; *KochPs* 190; *MWilkHist* H3v, Iv; *GrabowSet* C2.

»oczy płacz (za)moczy« (2): *WisznTr* 21; Tu oczy/ Wśzytkim pátrzącym/ płáč lzámi zámoczy. Iáko/ kiedy gdzie lubo pogrzeb ímutny/ Lub nieprzyiaćiel tráfi lie okrutny *GrochKal* 9.

Zwroty: »płacz hamować (a. pohamować)« [szyk zmienny] (3): *KochTarn* 73, 76; y my žal nász wćiefzyć/ gdy nam mili nászy przez śmierć odchodzą/ y płáč pohamować możem. *SkarKaz* 381b.

»koić (a. ukoić, a. upokoić) płacz« [szyk zmienny] (3): *OpecŻyw* 165v; *PatKaz II* 33v; Niech kto iáko chce koií płáč w záłości/ Niech ferce wzrúfa czym vmie rádości *RybGęśli* D3.

»mieć płacz z smutku« (1): Ale iáką rádość miał Skánderebeg z zwyciętwa/ ták záfię płáč z ímutku/ kthory miał gdy przyłzá nowiná/ íz Papież Eneáa Silwius vmárl *BielKron* 255v.

»obracać (a. obrocić) (się) w płacz; płacz obrocić [w co]; płacz obrocił się [w co]« = (*con*)vertere in luctum *PolAnt*; convertere planctum, luctus atque tristitia [in aliquod] conversa sunt *Vulg* [szyk zmienny] (6;5;3): A ítey żądliwóci gdy by mi fię trefiło íz bych doftąpił widzieć požádanego oblicza twego obrocił by mi fię on płáč w kochánie ktoREGOM vżywał miásto pokármu *RejPs* 63v; *LubPs* hh4v; *Leop Esth* 9/22, *Ps* 29/12; Odeymę iego wesele wítháwiczne/ á chlúbę iego obrocę w płáč [superbia erit in luctum]. *BibRadz Bar* 4/33[34], *1.Mach* 1/41; *RejZwierc* 255; *BudBib 1.Mach* 1/41, 9/41; *KochPs* 41; Będziecie w nienawiści v wízech dla mnie wśzędzie/ ćierpiąc też pośmiewánie, y rozliczne nędze/ Swiát fię będzie rádowác, á wy lepak plákác/ potym w wieczne wesele obroci fię wász płáč. *ArtKanc* I20; *GrabowSet I*, Q4, S3.

»plakać płaczem wielkim« = plangere planetu magno *Vulg*: *Leop 1.Mach* 2/70; krol y wśzytcy słudzy iego plákáli płáčem wielkim barzo [fleverunt fletu magno valde]. *BudBib 2.Reg* 13/36.

»pobudzać (a. pobudzić), skłaniać ku płaczu; pobudzający do płaczu; płacz pobudza ku płaczu« = lamentarius *Calep* [szyk zmienny] (4;1;1;1): *OpecŻyw* 158 [2 r.]; *TarDuch* C3; *BielKron* 45v; *Calep* 579b; Troia trupem leży [...] A co było ozdoba miáftá prześlicznégO/ To pobudza ku płaczu y nie zálofnégO. *GórnTroas* 8; *PaxLiz* C3.

»przestać od płaczu; porzucić płacz« [szyk zmienny] (3;1): Pán Iezus iako dzieciátko rozumné/ žaluiątz płaczu matuchny íweé milé/ ráczkę iey podáwał/ daiątz iey w tym znatz/ ijjżby od płaczu prześtála *OpecŻyw* 22v; *RejPos* 26, 27; *GórnTroas* 61.

»do płaczu przywodzić, przywiedziony; w płacz przywieść« (1:1;1): Kościół S: gdy łmutne rzeczy rofzczytá/ á ludzi do pokuty y płaczu przywodzi Alleluiey/ ktora pieśń ieft wefela/ niefpiewa. *SkarJedn* 239; *ArtKanc* Q8; *LatHar* 273.

»w płacz uderzyć« (1): Nákoniecz gdy do roziechánia przydzie/ tho w płacž tháki vderzą/ że then płacž/ áni mowić/ áni pożegnać fie/ dopuści *GórnDworz* N6v.

»uśmierzyć, uskromić płacz; uskromienie płaczu« [szyk zmienny] (2:1;1): *OpecŻyw* 22v [2 r.]; *SkarŻyw* 574; Ták mowіл/ wifząc v fynowfkiey fzyie/ A iego płaczu nie mogły niczyie Słowá vfkromić *GrochKal* 7.

»w płaczu utulić (się), utulenie; płacz tulić; płaczem się tulić« [szyk zmienny] (3:1;1;1): *GórnDworz* H3; Toć ieft twoiá Ewángelia y dobra nowiná [...] która cię famá/ w płaczu twym vtulić [...] może. *SkarŻyw* 1; płacžem fię tuląc/ odpocžynku czekam. *WisznTr* 9; *LatHar* 367, 578, 579.

»(z oczu) płacz wyciskać (a. wycisnąć)« (2): Roświeć mię fwą iálną twarzą/ náucz mię praw fwoich/ Których wzgárdá cięfżki z oczu płacž wycífka moich [*Exitus aquarum deduxerunt oculi mei Vulg Ps* 118/136]. *KochPs* 184; *GórnTroas* 32; *LatHar* 138.

»wzbudzać (a. pobudzać) [w kim] płacz« (2): *LubPs* K3v; naturá y związek miłości/ w zbudzą w tobie žal/ y płacž/ żeś się roftał z oycem/ z mátką/ brátem etc. y zmiłym przyaścielem twoim. *BialKaz* D2v.

»wzdychać od płaczu« (1): íam Krol złykowawłzy woýfká w rownym plácu/ Wziął Chorągiew Koronná wzdycháiąc od płaczu *StryjKron* 522.

»zadzierzyć się, wstrzymać się, powściągnąć się od płaczu; odjąć się płaczu; zadzierzyć, zatrzymać płacz« = *temperare a lachrimis, tenere lachrymas Mącz* [szyk zmienny] (4:1:1;1;1): Iozef [...] wfędłszy do łóznice płakał a záfię wyífedł vmywłzy oblitze a wtrzymał fie od płaczu y rzekł [...] *HistJóz* Dv; *Negantium est, Vix tenet lachrymas, Ledwey fie może zdzierzyć od płaczu. Mącz* 446a, 181c [2 r.], 443a [2 r.]; *HistRzym* 130; *GórnTroas* 54; Z powinności vprzeymieć porádzę/ Zátrzymam płacž fwoy á zmyślę poftawę Chwaląc twą fprawę. *KlonFlis* D4v.

»płaczem się zal(ew)ać, zalać oczy« (2:1): *LubPs* H; O iáko tu płacžem zálał oczy fwoie/ ráduiąc fię z tego/ ífż tákiego y ták nieomylnego ma świadká fercá fwego. *SkarŻyw* 599; *BielSen* 13.

Wyrażenia: »ciężki płacz« [szyk 7:1] (8): *GórnDworz* Aa5; *KochPs* 184; *GórnTroas* 51; NIewinna dufo/ owaś ty iuż w niebie/ A iam tu zoftał niefczęfny bez ciębie/ Ná fwóy ciężki płacž/ ciężką záłość fwoię *KochFrag* 53; *OrzJan* 28. Cf »w ciężkim płaczu«.

»dni płaczu« = *dies fletus a. luctus PolAnt* (4): *PatKaz III* 113v; Y mowіл [Ezau] íam w íobie/ Przybliżáią fię dni płaczu oycá moiego/ á ia koniecznie zábiyę Iakobá brátá fwego *BibRadz Gen* 27/41; *BudBib Deut* 34/8, *Is* 22/12.

»dom płaczu« = *domus luctus PolAnt* (4): Abowiem ták mowi Pan/ Nie wchodž do domu płaczu ábyś tám plákał *BibRadz Ier* 16/5, *Eccle* 7/3, 5; *BielKron* 80v.

»płacz dziecinny (a. dzieciński)« = *vagitus Calep* [szyk 2:1] (3): Nákoniecz przyrodzenie fámo [...] náuczyło Mamki fpiewác/ áby fpiewánieciem dziecinny płacž tuliły *GórnDworz* H3; *Calep* 1099b; *GrochKal* 9.

»głos płaczu« = *vox fletus Vulg, PolAnt* (8): Od głosu płaczu y żalu odelkánia wielkiego/ Práwie nędzne vřtá moje przyřchły do ciálá mego. *LubPs* X3v, B5; *Leop Is* 65/19; *BibRadz Ps* 6/9, *Is* 65/19; *BudBib 1.Esdr* 3/13; *KochPs* 9; ábowiem vřtyřzał PAN głos płaczu mego [*Vulg Ps* 6/9]. *LatHar* 159 [przekład tego samego tekstu *LubPs* B5, *BibRadz*, *KochPs*].

»płacz gorzki« [szyk 3:2] (5): zawolál nad ludřkié przyrodzenijé wielkim głosem ij gorzkim płaczem/ liodmé a óstatnié flowo Oytcze w ręce twoie poletzám duřłę moię. *OpecŻyw* 150v, 110, 165v. Cf »z płaczem gorzki(e)m«.

»płacz za grzech(y)« (6): Dla modlithwy á płaczu zá grzech/ Pan gniew řwoy vřmierza. *RejPos* 185 marg, 309 marg; *SkarŻyw* 22; płaczem řię tu częřtyřm/ zá řwoie y zá cudze grzechy trudřili *LatHar* 599, 238, 301.

»płacz (ledwie nie) krwawy« [szyk 1:1] (2): *KochTr* 14; Porządny Lwow [...] Płáče godnego Lechá. A ná Lublin nářzekánie przyřřło z płaczem krwáwym/ Práwie dziedřicznym práwem. *KlonŻal* B4v.

»płacz lamentliwy« (1): Lamentatio – Płacz lamentliwi. *Calep* 579b.

»płacz ludu (a. ludzi), ludřki« [szyk 24:4] (22:6): *RejWiz* 191; Płácz ludzi [*Luctus hominum*] w ćiele ich/ ále imię bezbořnych będzie wymázano. *Leop Eccli* 41/14; řzczeńřcie řie im [*Olbrychtowi i Maurycemu*] zmienilo przez ludzi pořpolitych płácz/ ktorego dořć przez wnąętrzne walki. *BielKron* 237v, 237, 319; *RejPos* 185, 259v, 309; *RejŻwierc* 58v, 186, Bbb; *WujJud* A4v; *PapřPan* B; *KochPs* 17; Niewymowny był płácz ludu wřzytkiego náđ nim [řw. *Medardem*]: řřz go y ztrudnořćią pogrzeřć mořono. *SkarŻyw* 528; *GórnTroas* 13; *SiebRozmyřl* Fv. Cf »z płaczem ludu«.

»płacz nieutulony« [szyk 1:1] (2): A pan zář řřřřząc ludzi nędřnych nářzekánieř/ Y płácz nieutulóny/ y ćięřřkié wzdychánieř: Powřtánę ia (powiáda) *KochPs* 17; *KochTr* 20.

»płacz niewieřci« [szyk 3:1] (4): *BierEz* G4v, R; Dwoia przyřřina ieřřh niewieřciego płaczu, iedna z řprawey [!] lutořci á druga z pochlebtwa á zeřły. *BielŻyw* 31; *GrochKal* 9.

»płacz niewinnych, niewinny« (2:1): *OpecŻyw* 22v; Co tam płaczu niewinnego Przed uciskiem sprawce złego. *BierRozm* 15; *SkarKazSej* 703b.

»płacz niewypowiedziany« = *gemitus inerrabilis Modřz* (1): krew ludzi niesłušnie pobitych [...] płaczem niewypowiedziánym proři pomřty/ y ná męřzoboyce/ y ná te/ ktorzi te^{ęo} práwá bronią *ModřzBaz* 81.

»płacz obřity, gęřty« [szyk 3:1] (3:1): Gęřtyřm płaczem žale řię nieco vmnieyřziáią. *WisznTr* 10; *KochSob* 65; *SzarzRyt* D. Cf »z płaczem obřitem«.

peryřr. »padoł płaczu« = *ziemia, řwiat* (1): Do ćiebie wołamy/ wygnáni řynowie Ewy. Do ćiebie wzdychamy/ řmutkiem y płaczem vřrudzeni/ ná tym pádole płaczu. *LatHar* 482.

»pociecha (a. pocieszenie) w płaczu« (2): Dziećinne iego [řw. *Tomasza*] igránie y poćiechá w płaczu niebyłá inřza okrom křiąřek. *SkarŻyw* 200; *ArtKanc* H13.

»rzewliwy (a. rzewny, a. rzewniwy) płacz« [szyk 9:6] (15): *KochZuz* A4v; *BielKron* 403v, 459v; *KochPs* 101; Gdřie poyřřzy [*Europa*] zewřřąd morze/ zewřřąd trwogá. Brzeřu niewidác [!]/ przewořnik nie pewny/ Stráç řerce viął/ á w oczu płácz rzewny. *KochPieř* 7; *Calep* 811b; *GórnTroas* 12; Bože nářz [...] Niech twych dochodři vřřu/ płácz rzewliwy *GrabowSet* V v, F2, H4; *LatHar* 319, 444. Cf »z rzewliwym płaczem«.

»płacz serdeczny« [szyk 3:1] (4): *KochPs* 151; *StryjKron* 597; Trošká/ y płacz serdeczny iego [Orfeusza] karmie były/ Po téy szkodzie/ iuz nigdy świat mu nie był miły. *KochTarn* 77; *LatHar* 238.

»silny płacz« (2): Piotr wzrzáwłfy matkę Iezukrystową tako vdręczoną ij tako gorzko placzątz/ więcéy fie począł rzewnitz aż od filnego płaczu ledwe mogli przemowitz *OpecŻyw* 113. Cf »z silnym płaczem«.

»płacz smętny« = *lessus Calep* [szyk 1:1] (2): Nie tużę by tak bárzo ławnego Greczyná/ Zemdlíc miálá/ iáko mnie niezczęlna nowiná. Nigdy Troiey vpádłey płacz nie był smętnieyzy *WisznTr* 13; *Calep* 593a.

»płacz sprawiedliwy [= *uzasadniony*]« (3): *KochPs* 21; *KochTarn* 73; iáko człowiek twému Płaczu ma kres zámierzác tak ípráwiedliwému? Iáko łzy ma hánowác? które žal serdeczny wyćilka *KochFrag* 52.

»srogi płacz« [szyk 3:1] (4): Ach iakoż to nam przydzie/ pliná oczy zakryć Gdy będziem na fropi płacz oycza łwego patrzyć [...] ten ífcie z zálołci vmrze w krotkiey chwili. *RejJóz* B2v; *RejAp* 150v; *RejZwierc* 43; *KochPs* 207.

»płacz troskliwy« (1): Przedłuzay bezmiernie/ grzełzniku/ pokutę y płacz trokliwy *LatHar* 151.

»ustawiczny płacz« [szyk 3:2] (5): *BielKron* 355v; vboga dziewká/ okrutnemu oycu íprzećiwieć fie nie ímiálá/ ále z vřtháwicznego á s ciężkiego płaczu/ mógł znác iey niechęć *GórnDworz* Aa5; *SkarŻyw* 14; á tych vćiech oštátki łą té/ wielki žal/ ciężki smętek/ y vřtáwiczny płacz. *OrzJan* 22; *WysKaz*)?(2v.

»płacz wieczny« [szyk 5:4] (9): *OpecŻyw* 141v; *BielKron* 226; *RejAp* 194; *RejPos* 241, 331; *KochPs* 62; MEžu [...] iuz leżyłz w grobie/ A ia trwam ieczne ná świećie po tobie. Ale co żywę/ vmrzéc bym wolálá/ Bom tylko ná płacz wieczny tu zoštálá. *KochFr* 81; *GrabowSet* B, O4v.

»wielki płacz« = *magnus fletus PolAnt*, *Vulg*; *planctus magnas Vulg* [szyk 49:29] (78): *BierEz* O3v, Q4v; *OpecŻyw* 86, 112, 156; *PatKaz III* 153; PRzychodzi też czałem na dzieci z płaczu wielkiego wyděcie y napuchnienie w dymionkach, y też zapalenie łona. *FalZioł* V 41v, V 40v, 42; *HistAl* N3; *LubPs* P6v; *Leop 1.Mach* 2/13, *Act* 8/3; *HistRzym* 16; *BudBib 2.Reg* 13/36; *BudNT Act* 20/37; O iáko ítarzec w płacz wielki wpadł: rozdárł ízáty ná łobie/ y oblokł się we włósiennicę: żáłował y plákał fyná łwego. *SkarŻyw* 349, [197], 574; *Phil* D; *WujNT Act* 20/37; *SkarKaz* 5b. Cf »z wielkim płaczem«.

»zbytni płacz« (3): *BiałKat* D3v; *RejZwierc* 6v; Siedzę iáko w okowách/ wyłćia nie náyduię/ Oczu prze zbytni łwóy płacz nie czuię [*oculi mei languerunt prae inopia. Vulg Ps* 87/10]. *KochPs* 131.

»zdradny, nieprawdziwy płacz« = *falsa lachrymula Mącz* (1:1): *Crocodili lachrymae*, Nieprawdziwy žal álbo płacz. *Mącz* 69b, 117a.

»płacz żałobliwy (a. żałobny, a. żałosciwy), żałoby« [szyk 5:1] (5:1): *OpecŻyw* 110; *Leop 3.Mach* 4/20; Y plákali fynowie Izráelowi Moizelzá ná polách Moáwłkich trzydzieści dni/ y ípełniły fie dni płaczu żálobj Moizelzowey. *BudBib Deut* 34/8; Białym głowom poštánowili ítarłzy ku płaczu żálobnému/ Rok/ nie izby tak dlugo plákác miály/ ále żeby dluzey nieplákály. *BiałKaz* D3; *KochPs* 13. Cf »z płaczem żałobliwym«.

Szeregi: »boleść (a. boi) i płacz« [szyk 4:3] (7): Matuchna też iego milá widzątz płacz ij wielką bolełtz obrzezane⁸⁰ lynczka/ poľpolu s nim rzewno plakala. *OpecŻyw* 22v, 86, 158; *FalZioł* V 44v; *SkarŻyw* 583; [do nieszczęścia] Będźielz/ po fercu/ iad fwoy rozlewało/ Byś fię mym łkaniem kiedy náciefzyło? Czylic bol y płacz máło? *GrabowSet* H2v. Cf »z boleścią i z płaczem«. [Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.]

»kłopot i płacz« (1): A iákoż chwilki iedney y momentu w bolu docześnym nie wytrwałz/ ábyś wiecznego włzedł/ á tám gdzie kłopotow y płaczu nie máłz/ kiedykolwiek fortunnie przyzedł? *LatHar* 578. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»płacz a (i) krzyk« = *ploratus et ululatus Vulg* [szyk 4:3] (7): *Leop Ier* 3/21; *HistRzym* 16; *RejZwierc* 186; Y obaczy á oná lynczka wwarzyła. krzyk fię wielki ítał y płacz w domu *SkarŻyw* 311, 226. Cf »z płaczem i z krzykiem«. [Ponadto w połączeniach szeregowych 10 r.]

»lament (a. lamentowanie), (a, albo, ani, i) płacz« [szyk 4:3] (7): łpołeczny łamentowaniem y płaczem [*lamentatione et fletu*] iednoftáyne modlitwy łwe przekładáli przed Pánem Bogiem *Leop Judith* 6/14; *RejZwierc* 6v; *BiałKaz* C3v; *KlonŻal* Bv; którego [*Jana Tęczyńskiego*] niełpodziéwána śmierć/ ludzi záłmućilá/ A łamentem/ y płaczem włzytko nápełniłá. *KochPam* 80; *Calep* 811b; *LatHar* 319. [Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.]

»płacz, (a, i) łkanie« (4): *OpecŻyw* 29; *Mącz* 181c; *Calep* 1099b; Kázimierz czwarty. Z Litwy ten wzięty do Polłki zá Páná, Ktoremu dána wielka w tym nágáná: Iż sierot płaczu y vbogich łkania [...] nie miał ná łwey pieczy *KlonKr* E4v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.]

»płacz, (a, i) (z)łzy (a. łzy); płacz z łzami; z płaczem łzy« [szyk 6:5] (9;1;1): *PatKaz III* 153; dla nyepłodu/ kthorym yá był pan Bog náwyedził/ żadney godzinki dobrej nyemyłá [...] żaden yey dzyeń nye z łfedł thák łfczęłliwie/ áby byłá niemiłá płaczem á łzami licá łwego polać *GliczKsiqz* C2v; *LubPs* hh4v; *BielKron* 381v; *RejPos* 166; Iáko mogąc nieborak odgryzał łie nędzy. Acz s płaczem łzami częłto oblał łztuczkę chleba *HistLan* Bv; *Calag* 478a; *KochPs* 62; *SkarŻyw* 574; *StryjKron* 477; *KlonŻal* A2v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.]

»płacz, (a, i) modlitwa« = *oratio et lachryma MiechGlab*; *fletus et oratio Vulg* [szyk 3:1] (4): *MiechGlab* 9; Skończywłfy pothym płacz/ y modlitwę ktorą łie cały dzień modlili ludzie/ y ciełzyli pothym Achiorá *Leop Judith* 6/16; *RejPos* 185; *SkarŻyw* 47.

»płacz, (a, albo, i) narzekanie; z płaczem narzekanie« = *ploratus et ululatus Vulg*, *fletus et clamor*, *fletus et planctus PolAnt* [szyk 26:2] (25;3): *OpecŻyw* 110; *OpecŻywSandR* 4; *Leop 3.Mach* 4/20; *BibRadz Is* 65/19; ábowiem był płacz y nárzekánie niewiałt y dzyeći *BielKron* 30v, 79v; *RejAp* 147, 150v, 151v; *RejPos* 255, 309 [2 r.]; *RejZwierc* 43, 186v, 189; *BudBib Is* 22/12; *ModrzBaz* 102v; *KlonŻal* B4v; *GrabowSet* E3v, G4v, S3; *WujNT Matth* 2/17; Czełalem áby łie dział łąd/ áliści niełpráwiedliwość: łpráwiedliwości/ áli płacz á nárzekánie. *PowodPr* 65, 74; á tuć ołtáwię z płaczem nárzekánié. *GosłCast* 64; *PudłDydo* B6. Cf »z płaczem a nárzekaniem«, »za płaczem, za nárzekaniem«. [Ponadto w połączeniach szeregowych 27 r.]

»płacz i próśba« [szyk 1:1] (2): [św. Wincenty] Drugie tákże dziećię ná płacz y próśbę mátki ku żywotu modlitwą łwoią przywroćil. *SkarŻyw* 311. Cf »z próśbą i płaczem«.

»(i) płacz i radość; płacz z radością« [szyk 2:1] (2;1): Było płaczu z radością/ między nimi wiele Dzywuiącz sie nowinie/ czo sie teraz śtała *RejJóz P6v; BielKron 459; RejZwierc [203v]*.

»płacz a rzewniwość« (1): Inadź Władziłławowi cnotliwemu śtarcowi łerce iego ná then czas płáč á rzewniwość obiawiáło/ czuiąc śmierć łwoię bliłką y rychły vpadek korony Węgierłkiey *BielKron 414v*.

»płacz i skarga« [szyk 1:1] (2): *Diar 49; Płáč łpráwiedliwy/ y łkárę moię/ Przypuść przed świętą obliczność łwoię [Exaudi domine iustitiam meam, intende deprecationem meam, auribus percipe orationem meam Vulg Ps 16/1] KochPs 21. [Ponadto w połączeniach szeregowych 4 r.]*

»płacz a (i) skrucha« (2): rácz też wyćińnác z zátwárdziáłości łercá náłzego płáč y łkruché *LatHar 138. Cf »z płaczem a skruchą«.*

»skwi(e)rk, (i) płacz« [szyk 4:1] (5): *OrzQuin C; łkwierk y placz infzich barzo mi wnetrzności przenił *PaprUp E3, D3v; ActReg 44; Phil S. [Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.]**

»smutek (a. smętek), (a, i) płacz« = *luctus atque tristitia Vulg; dolor et luctus PolAnt; maeror et luctus Modrz [szyk 10:4]: OpecŻyw 104, 112; raczy łyna zełlacz náłzwyath aby ty placze y smátky ukoył *PatKaz II 33v; Leop Esth 9/22; Mącz 279b; BudBib Esth 9/22; Dobrzy á poboźni ludźie od łmętku y od płáčzu więdną. ModrzBaz 64; SkarJedn 234; SkarŻyw 52, 511; Calep 357b; SMętnému miły łmętek/ rościągniony Po wielkiéy zgrái/ miéł płáč rozgłółzony. GórnTroas 66; LatHar 482; SkarKaz 381a. [Ponadto w połączeniach szeregowych 5 r.]**

»płacz a stękanie« (1): weyźrzy w té źáłołné káty domu mégo/ w których niełłychác ieno płáč á łtękánié ludźi vtrápionych *SiebRozmysł Fv. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]*

»płacz i tesknica« (1): Strzeź náś záwiéść/ gđzie płáč y telknicá. *KochFr 21.*

»płacz a trapienie« (1): Obroćileś mi płáč á trapienie me w wefele [*Convertisti planctum meum in gaudium mihi] Leop Ps 29/12.*

»płacz i troska« [szyk 2:2] (4): Dobrá nowinę pániey łwoiey niołę/ Rozumiem temu/ że iuź dawno tego Pofelłtwa czeka/ łerce łwe łrołkami Y płáčzem trápiąc *KochOdpr B3; KochTarn 77; LatHar 578. Cf »w płaczu i w trosce«.*

»płacz a (i) ucisk (a. uciśnienie)« (4): Proźno tu kogo winić chybá w obec włzytki/ Ktorzy łię ták wdáli ná zdráđne poźytki. Dla ktorých płáčzu dołyc włzedy y wćilku *Prot B3v; RejAp 149; RejPos 259v; SkarŻyw 479. [Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.]*

»płacz i wesele; płacz z weselem« (1;1): *GrzegŚm 59; źiemłkim zálię obywołelom/ płáč z wefelem przeplęciono. LatHar 492. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r., w przeciwstawieniach 12 r.]*

»płacz i wołanie« = *fletus et clamor Vulg; clamor et vociferatio PolAnt [szyk 4:1] (5): OpecŻyw 68; Leop Is 65/19; A był ták nie dáłeko drogi niektory pułtelnik/ ktory gđy płáč y wołanie onego łługi wśłyśzał/ biezał ku niemu *HistRzym 88; BudBib Ier 20/16; KochPs 13.**

»płacz i (a, albo) wzdychanie; płacz z wzdychaniem« [szyk 5:3] (7;1): *PatKaz II 33; Ták płáč włtał/ y wzdychánié. A rádości náłtápiły Ná to mieyłce/ y śmiech miły. KochPs 190; SkarŻyw 14; Ták płáč z wzdychániem/ moy wiek prześláduie *GrabowSet L, D3v, M4; LatHar 661; SzarzRyt D. [Ponadto w połączeniach szeregowych 7 r.]**

bibl. »płacz i zgrzytanie (a. skrzytanie) zęb (a. zębów)« = *fletus et stridor dentium PolAnt, Vulg, Modrz; fletus et tremitus dentium PolAnt (28)*: ato ich iest zaplata wieczne potępienie placz y łkrzitanie zęb nawieky. *SeklKat Q3, T; MurzHist N4; MurzNT Luc 13/28; KrowObr 126; tám będzie płacz y zgrzytanie zęb Leop Matth 22/13; BibRadz Matth 13/42, 50, 22/13, 25/30, Luc 13/28; RejPos 45v, 238, 319, 331; BudNT Matth 24/51; ModrzBaz 136v; CzechEp 46, 112, 122; ArtKanc V3; WujNT Matth 8/12, 13/42, 50, 22/13, 24/51, 25/30, Luc 13/28. [Ponadto w połączeniach szeregowych 6 r.]*

»żał (a. żałość, a. żałowanie) i (a, ani) płacz; żałość z płaczem« = *fletus et aemulatio PolAnt [szyk 14:13] (26;1)*: *BielŻyw 6; LubPs K3v, X3v; BielKron 319; Mącz 69b*; A tak ony gody obrocily się w żałość/ á głos muzyki w płacz [*in luctum ... et in luctum PolAnt; in luctum ... et in lamentum Vulg*]. *BudBib 1.Mach 9/41*; Niechayże tedy/ zbytni płacz/ y żał/ wnas nie pánuie. *BiałKaz D3v, D2v; BudNT 2.Cor 7/6; SkarŻyw 491; KochFr 27 [2 r.]; KlonŻal D4; KochPam 82; ArtKanc I16; KochFrag 53; LatHar 238. Cf »z żalem (a. żałością), (a, i) (z) płaczem«. [Ponadto w połączeniach szeregowych 11 r.]*

»płacz, (i, a) żałoba« = *luctus et vexatio PolAnt (6)*: *BierEz Q4v*; Abowiem nie kochałz sie thy w zadržaniu nálfym bo po burzy czyniłz wćiffienie/ á po płaczu y żalobie [*post lacrymationem et fletum*] rozrządowanie wlewałz. *Leop Tob 3/22, 2.Reg 11/27, Am 8/10; BibRadz Bar 5/1; [Mojżesz przestrzegal Aarona i jego synów, aby] nád tymi ktorzy zá złość swoie [!] pokárani są/ [...] żadnych znakow płaczu y żaloby niepokázowali SkarŻyw 492. [Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.]*

Wyrażenia przyimkowe: »w płacz« [*w tym: nad czym (1)*] (3): páni wpłacz niebogá/ biádálz moiéy głowie/ Kiedyś ty/ mężu/ ftękał/ iam się dobrze miałá/ A kiedyś ty zásię zdrów/ ia będę chorzáá. *KochFr 59; KlonWor 60, 68.*

»z płaczem« = *cum lacrimis (a. lachrymis) HistAl, Vulg; flens Vulg, PolAnt, cum gemitu a. ploratu HistAl; in fletu PolAnt; ac gemitibus Modrz (244)*: *OpecŻyw 15v, 33v, 67, 88v, 102 [2 r.] (17)*; ízwyała y blohoŝlauyona anna pokłáknála podzyakouala bogu splaczem stey uyelkyey lałky *PatKaz II 64v; PatKaz III 142v; TarDuch C6; BielŻyw 153; RejJóz A3v*; Potem zpłaczem i wielmi żałoŝną mowá y twarzá/ [...] rzekł *MurzHist R4v, I4v; LubPs V4v, cc5v; KrowObr 98v*; Nie wzgárdzi próżby sieroty/ áni wdow: iefliby wylewála mowę z płaczem [*loquelam gemitus*]. *Leop Eccli 35/17, Philipp 3/18*; SALomon w Ieruzalem/ gdy koŝcioł budował/ Kyedy gi s płaczem potym Pánu ofiárował. Obycał Pan [...] w nim [...] miłóŝciwie/ wyŝluchác káždego. *RejZwierz 105; BibRadz Philipp 3/18; OrzRozm M3v; BielKron 17v, 49v, 66, 69, 104v (14)*; Krolu Apollonie Ia ieftem Lucyná corká Krolá Altyŝtrata/ á tyś mie z płaczem puŝcił po morzu. *HistRzym 27, 19v, 27; RejPos 214; HistLan D2v; RejZwierz 56, 65; WujJud A5; BudBib Is 15/5; StryjWjaz A4v; SkarJedn 116; KochPs 39, 116; SkarŻyw 82, 187, 203, 227, 373 (9); KochTr 16; [Paweł Orzechowski] mnie záwŝze iáko brát y powinowáty z wielkiey dobroci ŝwoiey nieŝczyrymi y odmiennymi poŝtepkámi ŝwoimi kędy mogł ŝczypał/ chociaź teź częŝto y z płaczem niewiem iákim przepráŝał. *CzechEp *3; ReszHoz 130; ReszList 174; BielSen 12; ArtKanc E9, F19, L10, O3v; PaprUp H2v, I2v; GrochKal 23; ZNác/ że ŝie człowiek nie ná roŝkoŝz rodzi/ Bo z płaczem ná ten nędzny ŝwiát przychodźi. KochFrag 38; OrzJan 91; SiebRozmyŝl Iv; SzarzRyt Av.**

~ *W charakterystycznych połączeniach*: z płaczem nabożnym, wiernych; z płaczem być obrzezan, czynić, czytać, ganić, iść (pojść) (2), karać, leżeć, litować, mówić (rzec, (od)powiedzieć, powiedać,

wypowiadać (45), nabywać, nieść, obchodzić, obłapić (się) (2), obrac [kogo], odegnąć, odejść, odjechać, odesłać (wysłać) (2), ofiarować (się) (3), oglądać, opowiadać, pisać (2), pobrać, pocałować, pochować (pochowan(y), pogrzebion, schowan) (13), podnosić (2), (po)dziękować (4), polecać, położyć (włożyć, położony) (4), powtarzać, przepraszać, przyjąć, przyjechać, przyjść (być przywiezionym) [ku komu, czemu] (2), przyjść na świat, puścić się [dokąd, którędy] (2), rozmyślać, rozsiewać, rozstać się, składać gniew, skonać, słuchać, spowiadać się (2), szukać (2), uciekać się [kogo] (3), umrzeć, uży(wa)ć (się) (4), wrocić się (2), wrzucić, wspominać, wstać, wstępować [na co], wylewać prośby, wylupić, wypełnić, wyzna(wa)ć (2), wywlec (bywać wyciągnionym) (2), zbieżeć, zgrzytać zębami.

W połączeniach szeregowych (2): RZekwłszy to dziewitza blogoflawioná [...] z onymi świętymi paniámi do Ieruzalem póflla zwielkim płaczem/ lkaiątz ij narzékaiątz *OpecŻyw* 110v; Lub z prośbą/ lub téz z płaczem y z pocałowaniem/ Podż ku niemu. *ZawJeft* 41.

Zwroty: »z płaczem modlić (a. madlać) się, modlący się, odprawić (a. uczynić, a. wylać) modlitwę« = *orare cum lacrimis Vulg* [szyk zmienny] (10:1:3): *OpecŻyw* 2, 89v, 100v, 153v; *TarDuch* C7; ZAłobliwem głosem iuz mi przydzie wołać ku pánu swoiemu/ á nielza mi iedno ípłaczem przedem wylać modlitwy íwe *RejPs* 210; *Leop Tob* 12/12; *BibRadz* 1.Reg 1/10; *BielKron* 62v, 89v, 160v; *SkarŻyw* 393, 572; Miedzy płacem Kościelnym á Ołtarzem/ niech íe wízykuią Kápłani/ z płaczem modłac íe *PowodPr* 81.

»z płaczem narzekać (a. czynić narzekanie)« [szyk zmienny] (13): *OpecŻyw* 28v, 32, 110v, 111v, 134, 177v; *BibRadz* *Is* 1 arg; *BielKron* 107, 201; Támże przyzedłszy k niemu wdzięcznie go witała/ A ná swoie niezczęście s płaczem nárzekála. *HistLan* Dv, D3; *StryjKron* 647; *KochFrag* 24.

»z płaczem prosić, proszony« = *implorare Mącz; ac gemitibus flagitare Modrz* [szyk zmienny] (19:1): *BierEz* M3; *LibMal* 1554/189v; O zápamiętáli ludzie [...] choćiabyście nierádzi [przed sądem Bożym odpowiadać będziecie] ízem ia was/ [...] wiernie/ prawdziwie/ y ípłaczem profił/ [...] ábyście íe kiedy nád dufzami swoimi smiłowáli *KrowObr* 220; Krol młody Bolesław profił oycá z płaczem/ áby mu dał ludzi corychley doftawác záfię zamku Miedzyrzecza. *BielKron* 349v, 107v, 346v, 347v, 351; *Mącz* 306b; *GórnDworz* Z2v; *HistRzym* 20v; *HistLan* D3; *PaprpPan* Gg2v; *SkarŻyw* 166, 192, 201 [2 r.], 234; *CiekPotr* 10; *PudłDydo* B5v.

»skarżyć (a. uskarżać) (się) z płaczem« = *lachrymans queri Mącz* [szyk zmienny] (5): Stráxagonas tedy biegł do Ateny miáltá gdzie íe vskarżał s płaczem [cum lachrymis conquestus est] ná Alexandrá *HistAl* D5; *BielKron* 222; *Mącz* 340a; *GórnDworz* R6; [Europa] Z wielkiéy tesknice włofy tárgác ięła. Skárząc íye z płaczem *KochPieś* 7.

»z płaczem wołać (a. zawołać), wołanie« = *clamare cum lachrymis HistAl* [szyk zmienny] (12:3): *OpecŻyw* 111, 116v, [162v]; *HistAl* N3; *LubPs* X3; y wnet iá ná śmierć oładzili. Zuzánná s płaczem záwoła/ nieśmiertelny Pánie [...] nie tak mi o śmierć idzye/ iáko o íromotę *KochZuz* A4v; *BielKron* 322; *HistRzym* 64v; *RejZwierc* 264v; *SkarŻyw* 69, 252; *KochWz* 142; *ReszHoz* 127; Wyćiągni rękę/ wyfobodz íwe Pánie/ Co k tobie z płaczem pufzczáią wołanie *GrabowSet* E4, K3.

»z płaczem wdychać (a. westchnąć)« (4): Íamci to on Heliałz/ íefliś kiedy fłychał/ Com dla ludzkich vpadkow wiele s płaczem wdychał. *RejWiz* 178; *KochZuz* A3; *HistLan* Cv; *KochPs* 113; *SkarŻyw* 312.

»z płaczem (za)śpiewać« [szyk zmienny] (2): *OpecŻyw* 182; gdy kthory z nich vmrze/ włożą mu do grobu liekierę/ ftrawy y trunku/ y trochę pieniędzy/ śpiewając z płaczem (ták v nich [*mieszkańców wsi liwlanckich*] obyczay gdy płacze śpiewa) *BielKron* 438.

»z płaczem żałować (się) (a. obżałować)« [szyk zmienny] (15): Potym Iuftynianus żałował Amelfuity s płaczem/ y pomścił fie tego nád złoczyńcy *BielKron* 162v, 46v, 69v, 127, 157v, 318, 447, 459v; *BielSpr* b3v; O tych dwu Heretykach piśał do Papieža Zácharyalzá S. Bonifacyufz/ z płaczem fię ná nie żałując/ ifz wierze świętey przefzkadzáli *SkarŻyw* 519, 571; *CzechEp* 18; *ArtKanc* N7v; *LatHar* 142; Pánná gwałtownie zelzoná, ma obżałować z płaczem we wsi przygodę fwą. *SarnStat* 641.

»z płaczem żegnać (a. pożegnać)« (2): W Blámoncie fioftrá z mátką/ z płaczem go żegnály/ Y Brát Kfiążę/ wftytkim fie z oczu ich lzy lały. *StryjWjaz* A4v; *SkarŻyw* 51.

Wyrażenia: »z płaczem gorzki(e)m« [szyk 1:1] (2): Oto Kristus miły wielbion ij chwalon ieft [...] a wífakoż ófmeo dnia obrzezán byl iakby iaki grzełfny s placzem gorzkim. *OpecŻyw* [27v]; *MurzHist* Ov.

»z płaczem ludu, ludzkim« (9:2): [*Niezamysł*] zchowan pod Wyfzehradem podle oycá z płaczem wżego ludu *BielKron* 321, 91, 178, 299v, 328, 344, 354; *RejPos* 71; Azaż nie mamy niepotrzebnych myt/ ktore s płaczem ludzkim y bez vftawy bywáią wyciągáne *RejZwierc* 187v; *RejPosWstaw* [41³]v; *SkarŻyw* 527.

»z płaczem obfitem« (1): Prośił go zaśię Bifkup/ aby znimi Pácierz ferdecznie zmowił/ A on j mowił wftytek fplacem obfitem po Lacinié *MurzHist* P2v.

»z rzewliwym płaczem« (3): Iezu po fkonániu twoim w grobie nowym z rzewliwym wiernych twych płaczem położony/ zmiłuy fię nád [*nami*]. *LatHar* 339, 157, 218.

»z silnym płaczem« (1): Tych słow Iris do pięknej Heleny użyła, Ktoremi jej tęsknicę w sercu uczyniła [...] Zatym, wziąwszy płaszcz na się, z domu sie puściła Z silnym płaczem *KochMon* 24.

»z wielkim płaczem« = *cum gemitu et ploratu maximo* *HistAl* [szyk 42:14] (56): *OpecŻyw* 2, 82 [2 r.], 89, 89v, 98 (20); *HistJóz* E4; Niegdy też przychodzi na dziecię ciężkie pułzczenie z boleścią á z płaczem wielkim mokrzeńie *FalZioł* V 44v; *HistAl* F8v, N3v; *BibRadz* 1.Reg 1/10; LEch brát Czechow dawłzy ftárfzemu brátu Czechowi błogosławieńfthwo/ z wielkim płaczem á rzewnością rofthał fie fnim *BielKron* 318, 91, 178v, 299v, 318, 321 (11); *GórnDworz* Bbv; *HistRzym* 7v, 16, 20v, 21, 27, 64v; [*czart*] zá káżdym z nas chodzi wołáiąc [...] ábychmy [...] żywności fwey z wielką pracą/ z wielką niefpráwiedliwością/ z wielkim płaczem ludzkim/ nábywáli *RejPos* 71, 170v; *RejZwierc* 34, 84; [*S. Wilhelm do papieža*] Oycze/ z grzełzyłem przeciw niebu y przeciw tobie: y z płaczem wielkim rozgrzełzenia prośił. *SkarŻyw* 166, 31, 69, 74, 252, 571; *ArtKanc* E15; *CiekPotr* 10.

»z płaczem żałobliwym« (1): Vciekł fie wnet do Pána s płaczem żałobliwym/ By fie nád nim zmiłował nędznikiem trofklwym. *RejWiz* 137.

Szeregi: »z boleścią i z płaczem« (1): Panna z boleścią niewymowną ij s placzem odpowiedziála. *OpecŻyw* 32.

»z płaczem a (i) z krzykiem« (2): [*Tatarzy*] gdy niekielo czelniefzych fwych vtracili tedy z płaczem á z krzykiem [*ululatuque edito*] iakoby pfi wyiáci odiechali *MiechGlab* 34; *OrzJan* 20.

»z płaczem a (i) narzekaniem« [szyk 3:1] (4): Szukáá iey [Prozerpiny] długo Ceres s pochodniámi po wŕzytkim ŕwecie z wielkim nárzekániem á płáczem. *BielKron* 21v, 91, 318, 406.

»z prośbą i płaczem« (1): [św. Medard] ná Biskupstwo Wiromándeńskie zwielką prośbą y płáczem ludu onego nowo do Chryŕtuła náwroconego/ ledwie lię vzyć dał. *SkarŻyw* 527. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»z płaczem, (a) rzewnością (a. rzewnie)« [szyk 1:1] (2): *BielKron* 318; gdy [dziatki] go poczęły rzewnie s płáczem proŕić/ By przeciw ŕwym nie raczył tey woyny podnoŕić. *PaprPan* Gg2v.

»z płaczem a skruchą« (1): Tedy on [Jowinijan] z płáczem á fkruchą wielką ŕpowiádał ŕie wŕzytkich ŕwych grzechow *HistRzym* 45v.

»z żalem (a. żalostí), (i, a) (z) płaczem« [szyk 9:3] (12): *LubPs* P6v, X3; to tzninę y piŕzę/ z wielkim żalem y pláczem/ patrząc ná thákowe cięŕłkie y okrutne báłwochwálstwo w koŕścielech wálznych *KrowObr* 98; *OrzList* ev; *BielKron* 160, 245v, 320v, 322v, 328v; *RejPosWstaw* [41³]v; *SkarJedn* 210; *KochFr* 14. ~

»za płaczem« (4):

~ W charakterystycznych połączeniach: za płaczem obaczyć się, pomŕcić, szukać.

W połączeniu szeregowym (1): Penelope [...] przeŕládowania círpiáá od rozmaitych młodzyeńcow. [...] zá wielkim trudem/ żalostí/ y płáczem/ ŕzukaá tego obyczáiu/ iákoby w ŕwey cnotliwey ŕtałostí byá *BielKron* 25v.

Wyrażenie: »za długim płaczem« (1): [Maria Lodwigowa] ná grobie oycá ŕwego [...] Zá długim płáczem nożá chciáá doŕtác zábić ŕie *BielKron* 303.

Szeregi: »za płaczem, za narzekaniem« (1): biaległowy Sábińskie [...] Zá takim płáczem/ zá thákim nárzekániem [...] dowiodły/ iż niethelko oni dwa krolowie Romulus/ s Táciuem s ŕobą ŕie wieczną przyiáźnią złączyli [...] ále [...] ze dwu národow ieden vczynili. *Górndworz* Z3.

»za wdychaniem i płaczem« (1): muŕi ŕye Bog nád wámi/ zá ich wdychánim y płáczem/ ich krzywdy pomŕcić. *KromRozm I* Bv. ~

»w płaczu« (13): *OpecŻyw* 188v; w płaczu dokonam/ żywota ŕwoiego *RejJóz* B5v; *SkarŻyw* 262; W płáczum tu ná ŕwiat przyŕzedł/ pokim nie znał ciebie/ W płáczu y dziś wiek tráć/ áćz cię wiem być w niebie. *GrabowSet* E4.

~ W charakterystycznych połączeniach: w płaczu dawać [co], nie dać umrzeć, dokonać żywota, jeŕć, pracować, na ŕwiat przyŕć, siać, strawić, tracić.

Przysłowie: Kto siał w płaczu/ żnie w rádoŕci *KochPs* 191.

Zwroty: »modlić się w płaczu« (1): Panna [...] poŕŕczątż ij modlątż ŕie w płaczu w onym domu/ gdzie bya oŕtateczniá wieczertzá przebywała *OpecŻyw* 175.

»w płaczu przyjacielskim plakać« (1): Iezu ktorys vkazuiącż ludzką żalostí W płaczu przyjacielskim z Marią y z Martą plakał. *TarDuch* B6.

Wyrażenie: »w ciężkim płaczu« [szyk 2:1] (3): *KochZuz* A3v; *KochPs* 121; Częŕtokroć/ ón nieŕczęŕny/ dla ludzkiego dáńá Vŕzenia/ w ciężkim płáczu ŕtrawił noc nieŕpáną. *KochPam* 86.

Szeregi: »w pocie i w płaczu« (1): W pocie y w płáczu częŕtym prácuiąc/ owieczki ŕtráconey ŕzukaiać *ArtKanc* C17.

»w płaczu i w trosce« (1): [panną do miłego, który poszedł na wojnę] A nie day vmrzć mnie łmutnéy/ W płaczu y w troŝce okrutnéy. *KochSob* 68. ~

W przen (16) : pálám twoią miłością ienżes to vczynil/ ij wpłacź łie iuż rozplynę/ wdzierzetz łie iuż niemogę. *OpecŻyw* 19; Dokądże będziefz nas karmił chlebem złez/ y pokiź nam dałz pićie w płaczu według załługi nałzey. *WróbŻołt* 79/6; *LubPs* S3v, X3v; ZWłecz że łię Ieruzálem z odźienia płaczu y z żałoby twoiey *BibRadz Bar* 5/1; vmyłł vpádłý [...] y oczy od płaczu vłtawáiące/ á dułzá łáknąca/ będą Pánie opowiedáć twą chwałę y łpráwiedliwość. *BudBib Bar* 2/16[18]; Poŝciel płáczem nápoię: płáczem wypłýnęłý Oczy *KochPs* 9 [2 r.]; Nákarmlęś nas chlebem płáczu y żáłoŝci/ nápowalż nas łzámí zamutku y wielkiey cięłżkoŝci *ArtKanc* I16; Niechay mnie omyie/ łtudnicá lutoŝci/ Y z płáczu opłoknie/ moje niepráwoŝci *GrabowSet* C3v; napoy moy miełżalem z płáczem. *LatHar* 167.

W charakterystycznych połączeniach: chleb płaczu, odzienie; od płaczu ustawający; z płaczu opłoknąć; płacz mieszać (2), *pić; w płacz rozplýnąć, płaczem nápoić, omyć, wypłýnąć, dáć pićie w płaczu.*

Zwroty: »[kogo] płáczem oblewać« = *opłakiwać* (1): my ciebie płáczem łzczodrym oblewamy/ Choć łię ielżcze w łtrumienie wźdy nie roplýwamy. *KlonŻal* B2.

»płacz omyć łzámí; omyć płáczem« (1;1): Omyłem łoźniczkę łwoyę płáczem w mey żáłoŝci *LubPs* B5; A gdy powiém/ czyy piérwéy płácz mam omyć łzámí? Twóyli/ czy twóy królowa/ z łamániém rękámí? *GórnTroas* 69.

»w płaczu tonáć, utopić« (1;1): A coć włzytká nádzieía pufzczona do ciebie/ Wźdy w płáczu dułzá tonie *GrabowSet* E4; [Artemizyja królowa Karyjska] Ná ołtátek włzyłtko co iey zbyłó żywotá/ w płáczu vłtawicźnym vtopiwlży/ godźiny łmierci/ w ktorą by do meźá iŝć mogłá/ z rádoŝciá czekáłá. *WysKaz*)?(2v.

Wyrażenie: »płacz łzczodry« (1): *KlonŻal* B2 *cf* »[kogo] płáczem oblewać«.

Przen (9) : Tám záwźdy Prawo milczy gđzie brzákáią miecze [...] O tym wie Nięmen dobrze/ y częłto nárzeka/ Częłto wzbiera od płáczu niełżczęŝliwa rzeká. *Prot* B4; Płáczem łię łzy łkarmiłý/ á žalem vięty Vmyłł/ iuż łię łpracował/ wylał źrzdłá łwoie *KlonŻal* A3; Moía źrzenicá [...] ták ná płácz chciwa *GrabowSet* N.

W przeciwstawieniu: »kochanie ... płacz« (1): ORSZVLA KOCHANOWSKA TV LEZY: Kochanie oycowe, albo raczey płacz y nárzekanie. *KochTr* 13.

Fraza: »płacz płacze« (1): Bo cię [Janie] płáczé łam płácz náwet/ czerwone powieki Łzámí obfitemi będzie odwilżał ná wieki. *KlonŻal* D4.

Zwrot: »płáczem zmoczyć« (1): Gdzieŝcie łzy moie? [...] W proch łię rozłypę/ ielłi nie przyidźiecie/ A mych wylłępkow złobá nie weźmiecie. Włzytkę moc łwoię/ w me oczy zátocźcie/ Serce vtrápćie/ piérŝi płáczem zmocźcie. *GrabowSet* A4.

Wyrażenie: »szczyry płacz« (1): Ták wielki žal boginie wodotoczne ŝciłka/ Ze łzczery płácz á láment z žiemnych żył wyprýłká. *KlonŻal* Bv.

Szeregi: »płacze ze łzámí« (1): Płáczé moie ze łzámí/ profzę/ przybywáćie *GosłCast* 63.

»płacz i nárzekanie« (1): *cf* *W przeciwstawieniu.*

»żałoba i płacz« (1): Drogi Sionu (ábo koŝciołow á mieyłc ŝwiętych) zołtáły w żáłobie y płáczu/ iź niemáłż ktoby nimi chodźil ná nábożeńłtwo. *PowodPr* 9.

a) *W antropomorflzowanym opisie gry w szachy (1) :*

*Zwrot: »litować z płaczem [kogo]« (1): A oto biała [królowa w szachach] s tyłu przyłkoczyła/
Murzynkę ścięła/ [...] Wziyfy poyrzeli s tey łrony/ y z owey/ Litował s płaczem káždy łwey
krolowey. KochSz B4v.*

Synonimy: lament, łkanie, łzy.

Cf [PŁACZORODNY], PŁACZOTULNY, PŁAK, PŁAKANIE

JR